

Strategaeth laith Gwynedd

2023-2033

gwynedd.llyw.cymru

1. Cyflwyniad.....	1
2. Datganiad o weledigaeth.....	2
3. Cyd-destun gweithredu.....	3
4. Sefyllfa gyfredol - crynodeb o'r sefyllfa ystadegol a'r heriau.....	7
4.1 4.1 Sefyllfa ystadegol.....	7
4.2 Dylanwadau ar ddefnydd iaith?.....	9
5. Camau nesaf.....	12
5.1 Targed Cynyddu nifer siaradwyr (Thema 1 Cymraeg 2050).....	13
5.2 Amcanion a Chamau Gweithredu ar gyfer cynyddu Defnydd (Thema 2 Cymraeg 2050).....	13
5.3 Amcanion a Chamau Gweithredu ar gyfer Creu Amodau Ffaffriol (Thema 3 Cymraeg 2050).....	26
5.4 Monitro a mesur.....	28

I. Cyflwyniad

Mae'r strategaeth hon wedi ei chreu fel dilyniant i waith **Cynllun Hybu'r Gymraeg yng Ngwynedd 2018-23** (sef strategaeth iaith flaenorol y Cyngor) er mwyn adlewyrchu ymrwymiad y Cyngor i hybu a hyrwyddo'r iaith ar draws y sir ac i fodloni'r gofynion statudol a osodir o fewn Safonau'r Gymraeg. Mae'n dangos rhywfaint o'r prosiectau a gwaith sydd yn cael eu cynnal gan y Cyngor ar hyn o bryd, a rhai o'r materion yr hoffem fynd i'r afael â nhw dros y blynyddoedd nesaf.

Mae'r strategaeth hon wedi ei llunio ar sail gwaith ymgynghori mewnol ac allanol. Cafwyd trafodaethau gydag Aelodau Cabinet y Cyngor, y Pwyllgor Iaith ac aelodau Fforwm Iaith Gwynedd (sydd yn cynnwys cynrychiolwyr o fudiadau a sefydliadau partner a chymunedol) a chynhaliwyd cyfnod ymgynghori cyhoeddus yn ystod mis Mai 2023.

Mae'r strategaeth yn gosod gweledigaeth ar gyfer cynyddu defnydd o'r Gymraeg ar draws y sir gyfan, ac mae'r cynlluniau neu brosiectau sydd yn cael eu cynnig yn canolbwyntio ar feysydd lle y mae gan y Cyngor rym a dylanwad i weithredu.

Rydym yn gosod y strategaeth am gyfnod o 10 mlynedd. Bydd hyn yn golygu fod cyfnod y strategaeth yn cyd-fynd gyda chyhoeddi ystadegau'r cyfrifiad, ac yn rhoi dull mesur mwy effeithlon i ni. Byddwn yn adolygu'r strategaeth yn ffurfiol ar ôl cyfnod o 5 mlynedd, ac yn ceisio cryfhau'r sylfaen tystiolaeth yn rheolaidd yn ystod y cyfnod hwnnw, er mwyn sicrhau bod y gweithgareddau yn adlewyrchu anghenion datblygol y cymunedau a'n bod yn ymateb yn amserol i unrhyw heriau sydd yn codi.

Un peth y bydd angen i ni edrych arno yn ystod cyfnod cyntaf y strategaeth yw sicrhau bod llais pobl ifanc yn cael ei glywed, a'n bod yn gwybod beth yw'r heriau sydd yn eu hwynebu a beth yw eu dyheadau o ran cynyddu defnydd o'r Gymraeg.

Mae cyfrifoldeb arnom, fel y nodwyd uchod, i gymryd camau penodol i warchod yr iaith Gymraeg fel iaith leiafrifol, ac i sicrhau nad yw presenoldeb cynyddol yr iaith Saesneg yn bygwth hyfywedd y Gymraeg a'i defnydd fel cyfrwng cyfathrebu a mynegiant naturiol gan drigolion y sir.

2. Datganiad o weledigaeth

Rydym yn bwriadu creu strategaeth gynhwysol, gyda'r prif nod o gynyddu cyfleoedd i bob un o drigolion Gwynedd weld a defnyddio'r Gymraeg mewn gwahanol gyd-destunau.

Drwy weithio ar godi statws a chynyddu defnydd pobl o'r iaith ym mhob rhan o'u bywydau, byddwn hefyd gobeithio yn cynyddu'r cymhelliant i eraill ddysgu'r iaith.

Rydym am roi sylw penodol i geisio cynyddu defnydd iaith pobl ifanc dros y blynyddoedd nesaf, gan gynnwys dangos iddynt werth yr iaith fel sgil i'r byd gwaith, a cheisio cynyddu'r cyfleoedd anffurfiol iddynt ddefnyddio'r Gymraeg yn eu bywydau dyddiol.

Byddwn hefyd yn ceisio rhoi sylw penodol i sut y gallwn ni gael dylanwad cadarnhol ar y ffordd mae'r trigolion yn defnyddio'r Gymraeg yn yr amrywiol ddulliau y mae technoleg yn rhan o'u bywydau.

3. Cyd-destun gweithredu

Mae'n bwysig nodi bod y Cyngor yn gweithredu cynlluniau mewn nifer o feysydd perthnasol lle mae arweiniad statudol a pholisi ar lefel genedlaethol, ac hefyd yn gweithredu cynlluniau ar lefel leol sydd yn cael effaith ar gymunedau'r sir, a'r Gymraeg, neu sydd yn ymwneud mewn rhyw ffordd efo ymdrechion i geisio cynnal a hyrwyddo'r Gymraeg.

Mae'r gwaith sydd yn cael ei gyflawni yn y meysydd yma - Tai, Addysg, Economi, Cynllunio Gwlad a Thref er enghraifft – yn rhan bwysig o wireddu amcanion cyffredinol y strategaeth yma, ac mae'r ymyraethau sydd yn cael eu gweithredu gan y Cyngor i warchod ac annog ffyniant cymunedau Gwynedd yn cael effaith uniongyrchol ac anuniongyrchol ar y boblogaeth yn y cymunedau hynny, ac felly ar siaradwyr Cymraeg. Er bod prif bwyslais y ddogfen strategol yma ar brosiectau a chynlluniau sydd y tu hwnt i'r polisiau a strategaethau yma – gan roi sylw i waith sydd eisoes ar droed, ac ar adnabod y cyfleoedd newydd sydd yna i fynd y tu hwnt i ofynion darparu gwasanaethau i hybu defnydd o'r Gymraeg – mae'n bwysig ein bod hefyd yn cyfeirio at y cynlluniau strategol yma, er mwyn dangos sut y mae'r Cyngor yn blaenoriaethu'r Gymraeg drwy ei holl gynlluniau.

Mae nifer o'r cynlluniau hyn yn mynd y tu hwnt i'r arweiniad cenedlaethol yn eu meysydd ac yn ceisio mynd i'r afael â'r heriau penodol sydd yn wynebu cymunedau a phoblogaeth Gwynedd, ac o ganlyniad yn effeithio ar ffyniant y Gymraeg.

Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg

Cynllun sydd yn ateb gofynion adran 84 o Ddeddf Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) 2013 a Rheoliadau Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg (Cymru) 2019, ac yn gosod y weledigaeth o gael cyfundrefn addysg Gymraeg a dwyieithog sydd yn rhoi anghenon ein holl ddysgwyr yn ganolog i'n darpariaeth. Mae'r Cynllun yn gosod ymrwymiad a chyfeiriad clir ar gyfer sicrhau bod dysgwyr Gwynedd yn cyflawni'r safonau uchaf er mwyn cynnal yr iaith, diwylliant a'r economi yn lleol.

Cynllun Gweithredu Tai Gwynedd

Mae anallu'r boblogaeth leol – ac yn benodol felly y rhwystrau sydd yna i bobl ifanc allu fforddio prynu tai fydd yn eu galluogi i aros o fewn eu cymunedau – wedi bod yn destun trafod ers rhai blynyddoedd, ac yn cael ei weld fel bygythiad mawr i sefyllfa'r Gymraeg yn y sir gan ei fod yn gorfodi pobl i symud o'u cymunedau. Mae Cynllun Gweithredu Tai Cyngor Gwynedd 2020/21-2026/27 yn gynllun gwerth dros £140m ac yn cynnwys 30 o brosiectau uchelgeisiol sydd yn ceisio gwireddu'r nod o sicrhau bod gan bobl Gwynedd fynediad at gartref addas o safon, sy'n fforddiadwy ac sy'n gwella eu hansawdd bywyd. Mae enghreifftiau o gynlluniau sydd eisoes ar waith ac sy'n dwyn ffrwyth yn cynnwys Cynllun Prynu Cartref Gwynedd, Cynllun Prynwyr Tro Cyntaf i adnewyddu tai gwag a chynlluniau prynu a chodi tai fforddiadwy.

Cynllun Datblygu Lleol

Y cynllun a ddefnyddir gan y Cyngor i arwain a rheoli gwaith datblygu, a rhoi y sail ar gyfer penderfynu ar geisiadau cynllunio. Mae hyn yn effeithio ar lle a phryd y caiff tai eu hadeiladu, ac ar faint o dai fforddiadwy sydd ar gael. Mae'r Canllawiau Cynllunio Atodol sydd ynghlwm i'r CDLI yn galluogi'r Cyngor i ofyn am asesiadau effaith rhai datblygiadau ar y Gymraeg ac i osod amodau ar ddatblygiadau preswyl a busnes fydd yn ceisio hybu'r iaith.

Cynllun Economi Ymweld Cynaliadwy

Trwy gydweithio ar ddatblygu'r Cynllun ac adnabod trefniadau cydweithio newydd mae'r ddau gorff yn ymrwmo i weithredu er mwyn gweld "economi ymweld er budd a lles pobl, amgylchedd, iaith a diwylliant Gwynedd ac Eryri"

Mae hwn yn gynllun sy'n torri tir newydd ac yn cyflwyno ffordd newydd o fesur effaith yr economi ymweld yn ei gyfanrwydd ar ein hardal gan ystyried effeithiau ar ein iaith, diwylliant a threftadaeth, yr amgylchedd ac ar ein cymunedau.

Cynlluniau Adfywio Ardal Ni

Yn 2021, cytunodd Bwrdd Adfywio Cyngor Gwynedd i ddatblygu Fframwaith Adfywio newydd. Bwriad y Fframwaith yw sicrhau bod camau rhagweithiol yn eu lle er mwyn sicrhau cydweithio i wella'r ardaloedd yn economaidd, yn amgylcheddol, yn gymdeithasol ac yn ddiwylliannol. Mae'r sir wedi ei rhannu i 13 o ardaloedd adfywio. Un o flaenoriaethau'r cynlluniau adfywio yw i adnabod Cynlluniau sy'n rhoi cefnogaeth i weithgareddau sy'n hyrwyddo'r iaith Gymraeg a'r diwylliant ac sy'n cefnogi dysgwyr yr iaith.

Mae 13 cynllun adfywio unigryw wedi cael eu datblygu yn dilyn gwaith ymgynghori Ardal Ni yn 2022, er mwyn adlewyrchu dyheadau cymunedau lleol Gwynedd.

Cyd-destun ariannol:

Mae'n rhaid cydnabod hefyd ein bod yn gweithredu mewn cyfnod heriol iawn yn ariannol, ac na fydd y cyfyngiadau cyllidol yn caniatáu i ni wneud pob dim yr hoffem ei wneud dros gyfnod y strategaeth, nac i wneud pob dim ar unwaith. Bydd angen bod yn ofalus ac yn realistig am yr hyn y gellir ei gyflawni o fewn yr adnoddau sydd ar gael, gwneud yn fawr o gyfleoedd cydweithio er mwyn rhannu adnoddau, ac adolygu'r rhaglen waith a'r prosiectau pan fydd y sefyllfa ariannol yn newid. Byddwn yn gwneud cymaint a phosib gyda'r adnoddau sydd gennym, neu drwy adnabod cyfleoedd cydweithio gyda sefydliadau eraill.

Cyd-destun polisi cynllunio ieithyddol:

Cymraeg 2050

Cymraeg 2050 yw strategaeth hirdymor Llywodraeth Cymru, sydd yn amlinellu sut maent yn bwriadu mynd ati i hybu a hyrwyddo'r Gymraeg a gweithio tuag at y nod o filiwn o siaradwyr erbyn 2050. Cafodd Cynllun Gweithredu 5 mlynedd ei gyhoeddi ar gyfer 2021 i 2026, sydd yn rhoi pwyslais cryf ar gynyddu nifer siaradwyr Cymraeg drwy'r gyfundrefn addysg, ond mae'r strategaeth hefyd yn cynnwys amcanion a thargedau ar gyfer cynyddu defnydd iaith ym mhob rhan o fywyd. Mae tri phrif thema neu amcan i waith y Llywodraeth, sef:

- Cynyddu nifer siaradwyr Cymraeg
- Cynyddu defnydd o'r Gymraeg a
- Creu amodau ffafriol

Er bod gwaith strategaeth Gwynedd wedi ei rhannu yn 5 prif faes gweithredu, rydym hefyd yn dangos sut mae amcanion y strategaeth yma yn cyfrannu at 3 maes gweithredu strategaeth Cymraeg 2050.

4. Sefyllfa gyfredol - crynodeb o'r sefyllfa ystadegol a'r heriau

4.1 Sefyllfa ystadegol

Cyfrifiad

Ar ddiwrnod Cyfrifiad 2021 roedd 73,560 o bobl (3 oed a hyn) yn gallu siarad Cymraeg yng Ngwynedd sy'n cyfateb i 64.4%.

Yn 2011 roedd nifer y siaradwyr yng Ngwynedd yn 77,000 a'r ganran gyfatebol yn 65.4%, felly mae'r cyfran wedi gostwng 1%.

Er mai gostyngiad bychan iawn yn nifer a chanran y siaradwyr Cymraeg yn y sir oedd i'w weld, mae dal yn newid i'r cyfeiriad anghywir.

Rydym wedi gosod amcan penodol ar gyfer cyfnod cychwynnol y strategaeth iaith newydd yma i edrych yn fanwl ar ganlyniadau'r cyfrifiad, er mwyn deall yr union newidiadau sydd yn digwydd ar draws y gwahanol grwpiau oedran, ac ardaloedd o'r sir. Yn syth wedi i ganlyniadau'r cyfrifiad gael eu cyhoeddi, aeth ein gwasanaeth Ymchwil a Dadansoddeg ati i edrych ar y proffil ieithyddol, gan gyflwyno dadansoddiad cychwynnol i Bwyllgor Iaith y Cyngor ac i'r Aelodau Cabinet. Gwelir linc i'r dadansoddiad isod. Mae'r gwasanaeth hefyd wedi gwneud rhywfaint o waith pellach yn dechrau cymharu y gwahanol setiau data sydd ar gael o'r cyfrifiad.

Arolwg Defnydd Iaith Cenedlaethol

Y sylfaen tystiolaeth arall sydd gennym yw'r Arolwg Defnydd Iaith cenedlaethol, sydd yn cael ei gynnal gan Lywodraeth Cymru.

Cynhaliwyd yr arolwg diweddaraf yn ystod 2012-22 ac mae'n nodi sefyllfa gyffredinol Gwynedd fel a ganlyn:

Mae'r ganran o'r bobl a gymerodd ran yn yr arolwg o Wynedd ac a ddywedodd eu bod yn gallu siarad Cymraeg yn 64% ar gyfer 2019-20 ac yn codi i 69% ar gyfer 2021-22.

Roedd y gyfran a oedd yn nodi eu bod yn siarad Cymraeg yn ddyddiol, a mwy na ambell air, yn 61% yn 2019-20 ac yn 60% ar gyfer 2021-22.

Mae rhaid nodi mai arolwg - gyda sampl penodol a chyfyngedig o bobl - yw'r Arolwg Defnydd, a bod y Cyfrifiad, mewn cyferbyniad, yn arolwg sydd yn cynnwys y boblogaeth gyfan. Rhaid bod yn ofalus felly wrth wneud unrhyw gymhariaeth rhwng y gwahanol ffigyrau. Mae'n ddifyr nodi, serch hynny, bod y ganran yn ymddangos yn uwch yn yr arolwg defnydd, ac mae'n awgrymu bod y darlun ystadegol yn ddibynnol iawn ar y cwestiwn sydd yn cael ei ofyn yn y ddau arolwg. Rydym yn ymwybodol bod Llywodraeth Cymru yn edrych ar y gwahaniaethau yma ar hyn o bryd wrth edrych ar y data fydd ei angen yn y dyfodol.

[Canlyniadau Arolwg Cenedlaethol SatsCymru](#)

[Y defnydd o'r Gymraeg yng Nghymru. Gorffennaf 2019 i Fawrth 2020](#)
[LLYW.CYMRU](#)

Un mater o bryder ar hyn o bryd yw'r posibilrwydd na fydd cyfrifiad cenedlaethol arall yn cael ei gynnal ymhen 10 mlynedd. Mae'r Swyddfa Ystadegau Gwladol wrthi yn ymgynghori ar ddyfodol y cyfrifiad ar ei ffurf bresennol, ac mae oblygiadau sylweddol i'r data sydd gennym am yr iaith Gymraeg petai penderfyniad yn cael ei wneud i beidio cynnal cyfrifiad eto. Bydd angen i'r Cyngor gadw golwg ar y sefyllfa yma ac ystyried yr angen i gynnal arolygon sirol ein hunain er mwyn gallu monitro defnydd iaith ac hefyd llwyddiant y strategaeth hon.

4.2 Dylanwadau ar ddefnydd iaith?

Er mwyn i ni allu canfod y cyfleoedd i gynyddu defnydd o'r Gymraeg ac i gynyddu nifer y siaradwyr o fewn y sir, mae angen i ni hefyd allu cydnabod yr heriau a'r rhwystrau sydd yn atal hynny. Mae angen i ni allu adnabod y ffactorau sosio-economaidd sydd yn effeithio ar ein cymunedau, a deall sut mae'r rheiny yn cael effaith uniongyrchol ac anuniongyrchol ar statws a defnydd iaith, ac hefyd ar agweddau pobl tuag at yr iaith Gymraeg. Rhaid edrych ar y sefyllfaoedd a'r amgylchiadau lle mae pobl yn defnyddio llai o'r iaith yn eu bywyd dyddiol, a pa ffactorau sydd yn effeithio ar ddefnydd personol unigolyn o'r iaith.

Yn sicr ddigon, cael pobl i ddefnyddio'r sgiliau a'r gallu sydd ganddyn nhw i siarad Cymraeg yn hyderus, a hynny mewn cymaint â phosib o gyd-destunau, yw un o'r ffactor bwysig i ffyniant yr iaith yng Ngwynedd.

O safbwynt cynllunio ieithyddol, mae sawl ffactor allweddol i'w ystyried wrth drafod yr hyn sydd yn effeithio ar ddefnydd iaith unigolion. Mae'r rhain wedi eu disgrifio fel a ganlyn gan Gomisiynydd y Gymraeg: (Pwynt 3.36 [Canllaw arfer da Safonau Hybu CyG](#))

dilyniant – parhad profiadau a chyfleoedd o addysg gynradd i uwchradd; o addysg uwchradd i addysg bellach neu uwch; o addysg i fyd gwaith, hamdden, magu teuluoedd, yn ogystal â rhwng profiadau cymdeithasol a chymunedol a rhwng dysgu Cymraeg a dod yn rhugl.

cyfle – mae ansawdd a hwylustod cyfleoedd yn gallu effeithio'n fawr ar ddefnydd a chynnal defnydd o'r iaith i'r dyfodol.

agweddau – mae'n bwysig ystyried sut mae siaradwyr Cymraeg yn teimlo am eu gallu a'u defnydd o'r iaith a'r modd maen nhw'n gweithredu ar hynny neu ddim, a sut mae pobl ddi-Gymraeg yn teimlo am yr iaith a'r modd y caiff hyn ei gyfleu a'i ganfod.

hyder – mae hyder siaradwyr Cymraeg yn gallu amrywio yn ôl sefyllfa (ee. ffurfiol ac anffurfiol) ac felly mae angen ystyried sut a ble i dargedu cefnogaeth yn effeithiol.

Dyma rhai o'r prif faterion sydd yn dylanwadu ar ddefnydd iaith ac hefyd ar nifer siaradwyr yng Ngwynedd ar hyn o bryd:

Trosglwyddo'r iaith o fewn y teulu:

Teuluoedd ddim yn trosglwyddo'r iaith i'w plant gan arwain at golli'r Gymraeg fel iaith y cartref. Rhieni di-Gymraeg ddim yn cael digon o anogaeth a chefnogaeth i gyflwyno'r Gymraeg i'w teulu cyn i blant gyrraedd yr ysgol.

Defnydd iaith pobl ifanc:

Nid yw defnydd iaith i weld yn adlewyrchu nifer y siaradwyr ymysg y genhedlaeth iau, ac mae pryder ein bod yn "colli" nifer o siaradwyr erbyn iddynt adael addysg ffurfiol. Mae angen mwy o anogaeth ar bobl ifanc i weld yr iaith fel ased a sgil berthnasol, ac i weld bod lle iddi fel cyfrwng addysg, cymdeithasu a gweithio.

Statws a chyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg yn y gymuned:

Mae natur cymdeithas a chymunedau wedi bod yn newid yn gyson dros y degawdau diwethaf, gyda'r cydbwysedd rhwng y defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg yn newid yn raddol. Mae mwy o weithgareddau cymdeithasol yn cael eu cynnal yn ddwyieithog neu yn Saesneg erbyn hyn, a digwyddiadau uniaith Gymraeg yn prinhau. Mae statws gweledol y Gymraeg hefyd yn cael ei heffeithio gan ddiffyg defnydd gan y sector breifat a gwirfoddol. Mae angen codi statws yr iaith fel iaith gwaith a chwarae, a chanfod ffyrdd i argyhoeddi mwy o fusnesau i ddefnyddio'r Gymraeg wrth ymwneud efo'r cyhoedd. Mae hefyd angen sicrhau cefnogaeth briodol i grwpiau cymunedol er mwyn ehangu'r cyfleoedd sydd ar gael ac i sicrhau bod pobl o bob cefndir ieithyddol a chymdeithasol yn cael eu cynnwys mewn gweithgarwch cymunedol.

Creu siaradwyr newydd:

Mae nifer o drigolion a newydd-ddyfodiad o fewn y sir sydd ag awydd a brwdfrydedd i ddysgu'r Gymraeg, ond mae angen sicrhau bod cyfleoedd amrywiol, amserol a hwylus ar gael iddynt, nid yn unig i ddysgu ond i ymarfer eu Cymraeg er mwyn dod yn siaradwyr hyderus.

Dylanwad technoleg:

Mae technoleg yn chwarae rôl gynyddol amlwg ym mywydau pobl, yn gymdeithasol ac mewn bywyd cyhoeddus. Mae'r defnydd a'r dylanwad wedi dwyshau ers cyfnod y pandemig. Mae'r heriau yn rhai amrywiol, gan fod technoleg yn cael ei ddefnyddio mewn ffordd sydd yn newid arferion byw pobl – o ddefnyddio gwasanaethau cyhoeddus ar-lein yn lle wyneb yn wyneb, defnydd cynyddol o beiriannau hunanwasanaeth, a dewis cynyddol o blatfformau cymdeithasol ar-lein. Mae'n rhaid cydnabod na all y Gymraeg byth gystadlu gyda'r Saesneg a'i bresenoldeb cynyddol, ond mi allwn edrych ar ffyrdd o gynyddu defnydd o'r Gymraeg lle mae gwasanaethau digidol Cymraeg ar gael ac ar ffyrdd o gynyddu defnydd o'r Gymraeg ar gyfryngau cymdeithasol, fel bod mwy o bobl yn troi a chadw at y Gymraeg yn fwy naturiol wrth ddefnyddio technoleg.

Tai a Gwaith – heriau economaidd

Er na fydd y strategaeth yma yn ceisio mynd i'r afael a'r materion anferth a chymhleth yma yn uniongyrchol (mae cynlluniau strategol eraill ar waith gan y Cyngor yn y meysydd hynny ac nid ydym am ddyblygu) mae rhaid cydnabod bod yr heriau economaidd sydd yn wynebu ein cymunedau yn cael effaith ar siaradwyr Cymraeg. Mae diffyg cyfleoedd cyflogaeth amrywiol yn arwain at allfudo o'r ardaloedd gwledig a chyflogau cyfartalog isel yn golygu bod nifer yn cael trafferth fforddio tai o fewn eu cymunedau lleol pan fyddant eisiau aros.

Agweddau pobl:

Rydym yn byw mewn cyfnod o begynnu barn, ac mae hynny yr un mor wir wrth edrych ar agweddau pobl tuag at yr iaith Gymraeg. Mae cyfrifoldeb arnom i geisio magu agweddau cadarnhaol tuag at yr iaith, ymysg siaradwyr Cymraeg cynhenid, rhai sydd yn newydd i'r iaith a rhai sydd ddim yn siarad neu ddim eisiau siard yr iaith ac ddim yn gweld diben iddi.. Mae angen magu dycnwch a chadernid iaith ymysg y siaradwyr Cymraeg, er mwyn gwneud yn siŵr nad ydynt yn colli hyder ac yn troi at y Saesneg, ac mae angen ceisio codi ymwybyddiaeth ac ennyn parch ymysg y rhai nad ydynt yn siarad Cymraeg at yr iaith fel iaith fyw yn ein cymunedau.

5. Camau nesaf

Bydd y prif sylw y blynyddoedd nesaf yn mynd ar gynyddu defnydd o'r Gymraeg, ac ar sicrhau bod pob un sydd yn gallu ei siarad yn gwneud hynny mewn cymaint o sefyllfaoedd ac mor aml â phosib. O ganlyniad, mae prif weithgareddau'r strategaeth yn dod o dan Thema 2 Strategaeth Cymraeg 2050, sef Cynyddu Defnydd o'r Gymraeg.

Ond rydym hefyd yn nodi beth yw'r bwriad o ran cynyddu niferoedd -Thema 1 Cymraeg 2050 - a'r hyn rydym yn bwriadu ei wneud o ran gosod y sylfeini cadarn a chywir ar gyfer datblygu defnydd o'r Gymraeg yn y sir - Thema 3 Cymraeg 2050, Creu amodau ffafriol.

Mae Safonau'r Gymraeg (Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, hefyd yn gofyn ni osod targed ar gyfer cynyddu neu gynnal nifer y siaradwyr yn ystod cyfnod y strategaeth.

5.1 Targed Cynyddu nifer siaradwyr (Thema 1 Cymraeg 2050)

Rydym am osod targed cyffredinol i weld cynnydd yn y defnydd rheolaidd o'r Gymraeg. Rydym hefyd eisiau gweld 100% o blant Gwynedd yn cael y cyfle i siarad Cymraeg a defnyddio'r iaith yn rheolaidd.

Sut byddwn yn cynyddu nifer siaradwyr?	Sut byddwn yn mesur ar lefel leol, ac yn ystod cyfnod y strategaeth?
Rhoi cyfleoedd i blant a phobl ifanc nad ydynt eto yn siaradwyr Cymraeg (e.e. newydd-ddyfodiaid, plant sydd ddim yn derbyn addysg prif ffrwd), i ddysgu a dod yn siaradwyr Cymraeg hyderus.	Nifer plant sydd yn cael addysg cyfrwng Cymraeg. Nifer plant sydd yn cael cefnogaeth drwy'r gyfundrefn drochi'r adran addysg.
Rhoi cyfleoedd i oedolion ddod yn siaradwyr newydd drwy gynlluniau cefnogi dysgwyr y Cyngor a darpariaeth gymunedol partneriaid.	Nifer gweithwyr y Cyngor sydd yn derbyn gwersi dysgu Cymraeg. Darpariaeth cyrsiau dysgu Cymraeg cymunedol.

5.2 Amcanion a Chamau Gweithredu ar gyfer cynyddu Defnydd (Thema 2 Cymraeg 2050)

Rydym wedi llunio 5 maes gweithredu cyffredinol, ac mae 4 ohonynt yn ateb amcanion thema 2 Cymraeg 2050. Dan bob maes rydym wedi ceisio amlinellu beth yw'r heriau, beth sydd yn digwydd yn y meysydd hynny yn barod a beth yw'r camau posib y gallwn eu cymryd dros gyfnod y strategaeth.

Ar gyfer pob maes, rydym hefyd wedi nodi mesurau posib, fydd yn ein helpu i fesur llwyddiant y strategaeth.

Mae'r mesurau a nodir dan bod maes yn adlewyrchu ymrwymïadau'r Cyngor ar adeg cyhoeddi'r strategaeth. Gallai'r mesurau hyn newid dros amser ac yn ôl y blaenoriaethau fydd yn cael eu hadnabod ar wahanol adeg yn ystod cyfnod y strategaeth. Bydd y rhaglen waith sydd yn cyd-fynd efo'r strategaeth hon yn cael ei hadolygu yn rheolaidd ac yn cynnwys y mesurau diweddaraf.

Maes gweithredu 1: iaith y blynyddoedd cynnar

Sylfaen tystiolaeth

*– Ar ba sail ydym ni yn gweld angen i weithredu? Beth ydi'r heriau?
Beth ydym ni'n ceisio ei gyflawni?*

Mae rhoi'r cychwyn gorau i deuluoedd a phlant o ran defnydd o'r Gymraeg yn hanfodol.

Mae hefyd angen sicrhau bod rhieni yn trosglwyddo'r iaith i'r genhedlaeth nesaf, a bod pob anogaeth a chefnogaeth yn cael ei roi i alluogi rhieni a darpar rieni i ddysgu Cymraeg.

Rydym yn ymwybodol bod cyfnod y pandemig wedi cael effaith sylweddol ar ddefnydd iaith teuluoedd a phlant ifanc, gyda'r diffyg cyfleoedd cymdeithasu y tu allan i'r cartref yn golygu bod nifer o deuluoedd wedi colli y cyfle allweddol yna i gael cyflwyniad cynnar i'r Gymraeg.

Mae'r heriau rydym yn eu hwynebu o safbwynt costau byw hefyd yn golygu bod posib i rai teuluoedd fod yn methu allan ar gyfleoedd i gyflwyno'r Gymraeg yn fuan oherwydd cost adnoddau a chostau teithio i weithgareddau.

Mae Llywodraeth Cymru wedi gosod nod o agor 60 o grwpiau meithrin cyfrwng Cymraeg newydd ar draws Cymru erbyn 2026 (Cynllun Cymraeg 2050 – 2012 i 2026) ac rydym yn gobeithio gweld rhai o'r grwpiau hynny yng Ngwynedd.

Mae angen ymdrech arbennig nawr felly, nid yn unig i ailadeiladu'r rhwydweithiau cymunedol yna – a chynyddu nifer y plant sydd yn mynychu Cylchoedd Meithrin a grwpiau Ti a Fi – ond hefyd i fagu hyder ymysg rhieni, yn siaradwyr Cymraeg, dysgwyr, a'r rhai sydd heb eto gymryd y cam i ddechrau dysgu, i ddefnyddio'r Gymraeg ac i drosglwyddo'r Gymraeg i'w plant.

Beth sydd yn cael ei wneud yn barod?

- *prosiectau neu gynlluniau sydd yn rhan o waith y Cyngor neu bartneriaid, sydd eisoes yn cael eu gweithredu, ac a fydd yn parhau i gyfnod y strategaeth nesaf.*

Polisiâu a gwaith strategol perthnasol i'r maes yma:

Mae'r maes hwn yn cael sylw penodol yng Nghynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg (CSGA) ac mae mesurau penodol wedi eu llunio i fonitro cynnydd:

"Sicrheir bod pob lleoliad Blynyddoedd Cynnar yn gosod sylfaen gadarn ar gyfer y Gymraeg, a sicrhau fod pob plentyn yn cael asesiad sgiliau iaith, Llythrennedd a Chyfathrebu yn y Gymraeg ar fynediad ac ar derfyn addysg feithrin rhan amser ac ar ddiwedd y Cyfnod Sylfaen"

Prosiectau a chynlluniau eraill:

Mae'r Cyngor a phartneriaid eraill yn cynnal nifer o weithgareddau sydd wedi eu hanelu yn benodol at gynnig profiadau anffurfiol i rieni a babanod. Mae'r gwasanaeth llyfrgelloedd, er enghraifft, yn cynnal nifer o sesiynau stori a chan rheolaidd.

Mae'r fenter iaith hefyd yn cynnal gweithgareddau ar gyfer teuluoedd, ac wedi cynnal gweithdai yn y gorffennol i ddarparwyr gweithgareddau a gofal er mwyn hyrwyddo manteision dwyieithrwydd.

Mae gwaith y Mudiad Meithrin a darparwyr gofal cyn oed ysgol yn allweddol yma.

Beth arall sydd angen sylw?

- *beth fyddwn ni'n gweithio arno neu yn gobeithio rhoi sylw iddo yn ystod cyfnod y strategaeth nesaf?*

Mae angen codi ymwybyddiaeth rhieni am y gyfundrefn addysg Gymraeg ac amlygu'r cyfleoedd sydd yna iddynt gael eu cyflwyno i'r Gymraeg cyn i'r plant gyrraedd oed ysgol.

Mae hefyd angen sicrhau bod gan bob teulu y modd i gael gafael ar adnoddau - yn llyfrau, posteri, cerddoriaeth Gymraeg a gwybodaeth am apiau a gweithgareddau - er mwyn eu galluogi i gyflwyno'r Gymraeg mor fuan â phosib.

Mae lle i dybio nad yw'r grwpiau Ti a Fi a'r cylchoedd meithrin yn y sir mewn sefyllfa mor iach ag yr arferent fod, ac y gallai hynny fod yn rhannol oherwydd effeithiau cyfnod y pandemig. Maent yn cael trafferthion recriwtio staff a denu gwirfoddolwyr i weithredu ar eu pwyllgorau. Bydd angen i'r Cyngor a'r Mudiad Meithrin gydweithio er mwyn asesu'r sefyllfa yn ofalus ac ystyried pa gamau sydd angen eu cymryd er mwyn sicrhau bod cymaint â phosib o blant y sir yn gallu manteisio ar y cyfleoedd addysg cyn ysgol yma ac i sicrhau bod grwpiau Ti a Fi a Chylchoedd Meithrin yn cael y gefnogaeth briodol i dyfu a ffynnu.

Mae angen ystyried cyfleoedd anffurfiol i rieni ymarfer a magu hyder yn eu defnydd o'r Gymraeg. Un syniad sydd wedi ei grybwyll yw bod angen creu cyfleoedd sydd yn cyd-fynd gyda bywydau prysur y teulu - megis sesiynau sgwrsio/dysgu tra bod y plant mewn gwersi a chlybiau ar ôl ysgol.

Bydd parhau i sicrhau amrywiaeth o weithgareddau ar gyfer teuluoedd ifanc yn allweddol, a hynny gan wasanaethau'r Cyngor a phartneriaid eraill yn y sector cyhoeddus a chymunedol. Mae hefyd angen edrych ar gyfleoedd i deuluoedd ymwneud mewn gweithgareddau gyda'i gilydd (yn rhy aml mae gweithgareddau yn cael eu hanelu at y plant, yn hytrach na bod yn weithgareddau sydd yn cynnwys y teulu cyfan) er mwyn annog y cyfathrebu a'r siarad rhwng y teulu cyfan.

Dylid hefyd edrych ar rôl technoleg yn y maes hwn, ac wrth gefnogi defnydd iaith ar yr aelwyd – o hyrwyddo apiau a gwefannau all helpu teuluoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn y cartref cyn iddynt gychwyn mewn addysg ffurfiol, i gynnal ymgyrch ar y cyfryngau cymdeithasol i godi ymwybyddiaeth darpar rieni di-Gymraeg am y gyfundrefn addysg a ffyrdd syml ac effeithiol y gallant gyflwyno'r Gymraeg i'w plant.

Beth fyddwn ni'n ei fesur?

1. Data cyrhaeddiad y CSGA o ran nifer y lleoliadau gofal plant, a nifer plant sydd yn derbyn addysg cyfrwng Cymraeg.
2. Nifer cylchoedd Ti a Fi, grwpiau Rhiant a Phlentyn sydd yn cael eu cefnogi/cynnal.
3. Nifer y gweithgareddau sydd yn cael eu targedu yn benodol at deuluoedd ifanc/rhieni a babanod gan wasanaethau'r Cyngor.
4. Nifer y gweithgareddau teuluol sydd yn cael eu trefnu gan y fenter iaith.
5. Nifer ymgyrchoedd rhannu adnoddau a gwybodaeth.

Maes gweithredu 2: Iaith Dysgu

Sylfaen tystiolaeth

*– Ar ba sail ydym ni yn gweld angen i weithredu? Beth ydi'r heriau?
Beth ydym ni'n ceisio ei gyflawni?*

Mae nifer o heriau wedi eu hadnabod o safbwynt addysg cyfrwng Cymraeg yn y sir, gan gynnwys yr angen i sicrhau cysondeb yng ngweithrediad y polisi, yr angen i sicrhau bod digon o anogaeth a chyfleoedd yn cael eu cynnig i ddisgyblion i ddilyn cyrsiau cyfrwng Cymraeg, a datblygu'r gwasanaeth trochi ymhellach. Mae sicrhau cyfleoedd astudio cyfrwng Cymraeg mewn addysg Ôl-16 yn her benodol, ac mae cyswllt amlwg gyda'r angen i sicrhau bod y sgiliau cywir ymysg y boblogaeth i allu darparu gwasanaethau'r dyfodol. Mae angen clir hefyd i gryfhau sefyllfa asesu ac arsylwi cyfrwng Cymraeg ar gyfer cyrsiau sydd yn gysylltiedig gyda phrentisiaethau. Mae'r elfennau yma eisoes yn cael sylw gan Cyngor ac mae targedau ar gyfer datblygiad yn y meysydd hyn wedi eu hadnabod yng Nghynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg, a gyhoeddwyd yn 2022 ([Cynllun-Strategol-Y-Gymraeg-mewn-Addysg.pdf \(llyw.cymru\)](#)).

Mae sicrhau cyfleoedd amrywiol, addas, i bobl o bob oed ddysgu'r Gymraeg yn allweddol yn yr ymdrech i gynyddu niferoedd a hyder siaradwyr Cymraeg. Mae gan y Cyngor rôl bwysig i chwarae wrth gynnig cyfleoedd dysgu a datblygu sgiliau acwrth annog pob aelod o'n gweithlu i wella eu sgiliau neu ddysgu'r Gymraeg. Yn ystod 2022-23, cafodd 29 elod o staff gefnogaeth y Cyngor i ddysgu Cymraeg drwy gyrsiau oedd wedi eu comisiynu yn benodol i ffitio o gwmpas amgylchiadau gwaith, a chafodd cyfanswm o 83 unigolyn fynediad i hyfforddiant iaith yn ystod y flwyddyn.

Rydym yn ymwybodol iawn bod angen cynyddu'r cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg wrth ddilyn cyrsiau neu hyfforddiant anffurfiol, ochr yn ochr â'r cyfleoedd dysgu mwy ffurfiol. Mae'r adran hon yn cwmpasu cyfleoedd dysgu anffurfiol hefyd, gan gynnwys cyfleoedd hyfforddiant cymunedol a'r cyfleoedd dysgu mwy anffurfiol hynny sydd yn digwydd fel rhan o waith y Cyngor a phartneriaid, megis cymwysterau a hyfforddiant i bobl ifanc.

Un her amlwg yw diffyg cynnig Cymraeg gan ddarparwyr cymwysterau ac achrediau cenedlaethol. Gwelwn bod y gwasanaethau ieuencid, a phartneriaid eraill yng Ngwynedd yn aml yn gorfod addasu neu ymgyrchu yn hir i gael darpariaeth Gymraeg, yn hytrach na bod dealltwriaeth ehangach am yr angen a'r galw i gynnig y cyfleoedd hyn yn Gymraeg.

Rydym yn cydnabod bod nifer fawr o gyfleoedd hyfforddi cymunedol, yn enwedig clybiau chwaraeon megis pêl-droed, rygbi, hoci, karate ac ati, yn digwydd yn y Gymraeg, ac yn rhoi cyfleoedd cwbl naturiol ac anfesuradwy i bobl ifanc ddefnyddio a chlywed y Gymraeg y tu allan i'r dosbarth ac addysg ffurfiol. Fodd bynnag, mae cadernid y cyfrwng iaith yn nifer o'r clybiau hyn yn gwanhau, a nifer o weithgareddau yn troi i fod yn rhai dwyieithog neu Saesneg, a hynny naill oherwydd diffyg gwirfoddolwyr i gynnal y gweithgareddau neu oherwydd diffyg hyder yr arweinwyr i gynnal gweithgareddau yn Gymraeg. Rhaid ceisio cymryd camau i warchod y gofodau naturiol Gymraeg yma a rhoi cefnogaeth i arweinwyr deimlo yn hyderus i beidio gorfod troi y gweithgaredd i'r Saesneg heb fod angen.

Mae cynlluniau fel Cynllun Prentisiaethau'r Cyngor, sydd yn rhoi cyfleoedd dysgu cysylltiedig i waith hefyd yn berthnasol i'r maes yma, ac yn faes eto lle mae heriau wedi codi yn ddiweddar. Mae diffyg darpariaeth hyfforddiant Cymraeg, neu ddwyieithog, wedi ei adnabod fel rhwystr ar gyfer y cynllun prentisiaethau, ac yn enwedig felly prentisiaethau uwch, ac yn rhywbeth y mae'r Cyngor yn rhoi sylw iddo ar hyn o bryd.

Beth sydd yn cael ei wneud yn barod?

- *prosiectau neu gynlluniau sydd yn rhan o waith y Cyngor neu bartneriaid, sydd eisoes yn cael eu gweithredu, ac a fydd yn parhau i gyfnod y strategaeth nesaf.*

Polisiâu a gwaith strategol perthnasol i'r maes yma:

Mae Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg yn cael ei weithredu gan Adran Addysg y Cyngor, ac yn cyd-fynd gyda blaenoriaethau Llywodraeth Cymru ar gyfer datblygu addysg cyfrwng Cymraeg (yn unol â thargedau Cymraeg 2050). Mae 7 blaenoriaeth, neu ddeiliant, sydd wedi eu nodi isod, ac a fydd yn gweithio ar gynyddu nifer y plant sydd yn cael addysg cyfrwng Cymraeg yn y sir, sicrhau bod disgyblion yn parhau i wella sgiliau wrth drosglwyddo rhwng cyfnodau allweddol, ac yn cynyddu darpariaeth a nifer y disgyblion sydd yn dilyn pynciau cyfrwng Cymraeg.

7 deiliant y Cynllun:

1. Mwy o blant meithrin/3 oed yn cael addysg cyfrwng Cymraeg
2. Mwy o blant dosbarth derbyn/5 oed yn cael addysg cyfrwng Cymraeg
3. Mwy o blant yn parhau i wella sgiliau wrth drosglwyddo o un cyfnod addysg i'r llall.
4. Mwy o ddysgwyr yn astudio Cymraeg fel pwnc a phynciau drwy gyfrwng y Gymraeg
5. Cynyddu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg mewn gwahanol gyd-destunau
6. Gwellu darpariaeth addysg Gymraeg i ddisgyblion ADY.
7. Cynyddu nifer staff sydd yn gallu addysgu yn Gymraeg

Mae un prosiect penodol wedi ei nodi dan Gynllun y Cyngor hefyd, sef y Prosiect Moderneiddio amgylchedd ddysgu Ôl-16.

Prosiectau a chynlluniau eraill:

Mae'r gwasanaeth **Dysgu a Datblygu** yn cynnig amrywiaeth o gyfleoedd gwella sgiliau, ac yn trefnu cyrsiau a hyfforddiant dysgu Cymraeg, er mwyn sicrhau bod holl staff y Cyngor yn cyrraedd, neu yn gweithio tuag at gyrraedd dynodiad iaith eu swyddi.

Mae **Gwasanaeth Ieuencid** y Cyngor yn cynnig cyfleoedd i ennill cymwysterau galwedigaethol.

Mae gan y Cyngor **Gynllun Prentisiaethau**, sydd yn rhoi cyfleoedd profiad gwaith a magu sgiliau i bobl ifanc ochr yn ochr ag ennill cymwysterau yn eu meysydd.

Beth arall sydd angen sylw?

- *beth fyddwn ni'n gweithio arno neu yn gobeithio rhoi sylw iddo yn ystod cyfnod y strategaeth nesaf?*

O ganlyniad i'r rhwystr sydd wedi ei adnabod gyda darpariaeth cymwysterau prentisiaethau, mae swyddogion y Cyngor wedi bod yn gweithio i ddwyn perswâd ac annog darparwyr cymwysterau cysylltiedig er mwyn eu cael i gynnig cymaint o'u darpariaeth ag sy'n bosib trwy gyfrwng y Gymraeg. Mae gwaith ar y gweill i asesu a deall yr union sefyllfa o ran cyfrwng iaith y ddarpariaeth a gynigir, gyda'r nod o gydweithio gyda'r partneriaid ym maes addysg bellach i adnabod cyfleoedd i wella'r ddarpariaeth, i adnabod adnoddau ychwanegol i'w cynnig yn y Gymraeg yn ogystal â chyfleoedd pellach i hyrwyddo'r Gymraeg.

Byddwn yn annog mwy o staff y Cyngor i ddysgu'r Gymraeg ac i wella eu sgiliau llafar ac ysgrifenedig. Byddwn yn edrych ar sut y gallwn wneud y gorau o wahanol ddulliau o hyfforddi a chyflwyno gwybodaeth i wneud hyn, gan amrywio o gynnal sesiynau wyneb yn wyneb i ddefnyddio gwahanol gyfryngau digidol, megis e-fodiwlau a seminarau ar-lein, er mwyn ffitio o gwmpas patrymau gwaith ac arddulliau dysgu.

Byddwn yn parhau i gynnig cyfleoedd dysgu anffurfiol cyfrwng Gymraeg i bobl ifanc drwy waith y gwasanaeth ieuencid, ac yn gweithio i sicrhau bod mwy o achrediadau ar gael iddynt drwy gyfrwng y Gymraeg.

Byddwn yn edrych ar gyfleoedd i gefnogi gwirfoddolwyr sydd yn cynnal cyfleoedd dysgu a hyfforddi cymunedol, drwy gydweithio efo partneriaid fel yr Urdd a rhannu gwybodaeth am adnoddau megis yr Ap Geirfa Chwaraeon gan y Coleg Gymraeg Cenedlaethol. Byddwn yn trafod cyfleoedd cydweithio pellach gyda'r Coleg Gymraeg ac yn ystyried cyfleoedd i ddatblygu sgiliau cadernid iaith cymunedol (sut i beidio newid iaith i'r Saesneg yn ddiofyn ac i ddylanwadu ar ddefnydd iaith eraill).

O ran cefnogi gwaith yr adran addysg a'r gwaith sydd yn cael ei wneud yn yr ysgolion.

Mae angen ystyried ffyrdd o godi ymwybyddiaeth pobl ifanc, a'u rhieni, o werth sgiliau Gymraeg a'r galw amdanynt yn y byd gwaith, a hynny er mwyn cynyddu'r cymhelliant i astudio drwy gyfrwng y Gymraeg a pharhau i ddatblygu sgiliau cadarn yn y ddwy iaith. Rhaid gwneud yn siŵr bod ysgolion ac athrawon yn hyrwyddo a trafod opsiynau ar gyfer astudio drwy gyfrwng y Gymraeg yn agored gyda phobl ifanc wrth iddynt wneud penderfyniadau am ddewisiadau.

Mae hefyd angen ystyried sut rydym yn gallu cefnogi rhieni di-Gymraeg i fagu eu hyder i gefnogi eu plant drwy addysg cyfrwng Gymraeg, ac edrych ar sut y gallwn gael gwared ar y rhagdybiaethau am addysg ac ysgolion "fwy Seisnig".

Beth fyddwn ni'n ei fesur?

1. Ystadegau monitro CSGA
2. Nifer staff y Cyngor sydd yn derbyn hyfforddiant i wella sgiliau
3. Nifer prentisiaethau sydd yn cael eu cynnig gan y Cyngor
4. Nifer cyfleoedd hyfforddi/achrediadau sydd yn cael eu cynnig gan y gwasanaeth ieuencid.

Maes gweithredu 3: Iaith Gwaith a Gwasanaeth

Sylfaen tystiolaeth

*– Ar ba sail ydym ni yn gweld angen i weithredu? Beth ydi'r heriau?
Beth ydym ni'n ceisio ei gyflawni?*

Mae safonau'r Gymraeg yn gosod gofyn ar yr awdurdod a chyrrff cyhoeddus eraill i gynnig gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg.

Mae tystiolaeth yn dangos, fodd bynnag, bod nifer y boblogaeth sydd yn defnyddio'r Gymraeg wrth ymwneud efo'r Cyngor, yn is o lawer na nifer y siaradwyr sydd wedi eu cofnodi.

Er gwaethaf gosod y Safonau iaith ar fwy o gyrff dros y blynyddoedd diweddar, a dealltwriaeth ehangach am yr angen i ddarparu gwasanaethau yn Gymraeg, mae anghysondeb mawr yn dal i fodoli hefyd o ran y gwasanaethau cyhoeddus y mae posib i drigolion eu defnyddio, ac mae Cyngor Gwynedd yn aml yn arwain y blaen ac yn sefyll ar eu pen eu hunain wrth alw ar eraill i gynyddu a gwella gwasanaethau cyfrwng Cymraeg.

Nod y Cyngor yn y maes hwn ydi edrych y tu hwnt i ddarparu gwasanaethau, ac edrych ar ffyrdd o annog defnydd o'r gwasanaethau cyfrwng Cymraeg gan y cyhoedd. Drwy gynyddu'r defnydd gallwn brofi yr angen yn fwy effeithiol.

Rydym hefyd yn cydnabod bod rhaid gweithio yn barhaus i gynnal a datblygu sgiliau iaith gweithwyr; er mwyn gwneud yn siŵr bod y gweithlu addas gennym i gynnig y gwasanaethau angenrheidiol. Mae nifer o wasanaethau yn wynebu heriau recriwtio eithriadol ar hyn o bryd, a bydd yn hollbwysig bod y Gymraeg yn cael sylw teg wrth ddatblygu unrhyw gynlluniau recriwtio/datblygu gweithlu.

Y tu hwnt i'r Cyngor, mae rhwystrau yn dal i fodoli gyda'r sector gyhoeddus a phreifat, ac mae diffyg defnydd o'r Gymraeg gan fusnesau a'r cwsmeriaid yn cael effaith ar statws y Gymraeg yn y gymuned.

Beth sydd yn cael ei wneud yn barod?

- prosiectau neu gynlluniau sydd yn rhan o waith y Cyngor neu bartneriaid, sydd eisoes yn cael eu gweithredu, ac a fydd yn cario mlaen i gyfnod y strategaeth nesaf.

Polisiau a gwaith strategol perthnasol i'r maes yma:

Mwy na Geiriau – Rydym yn cymryd camau i wella gwasanaethau Cymraeg yn y maes gofal a gwasanaethau cymdeithasol. Mae cydweithio ar lefel y Cyngor, rhanbarth ac yn genedlaethol i adnabod arfer da a gweithredu ymyraethau i wella'r cynnig rhagweithiol i'r cyhoedd ar draws y gwasanaethau iechyd a gofal.

Prosiectau a chynlluniau eraill:

Cynlluniau Gofal – Mae prosiectau sydd wedi eu nodi yn Nghynllun y Cyngor ar gyfer 2023 – 2028 fydd yn edrych ar wella ac ail-ddylunio gwasanaethau gofal y Cyngor. Bydd sicrhau gwasanaethau dwyieithog effeithiol a gweithredu egwyddor y "cynnig rhagweithiol" yn rhan allweddol o unrhyw waith i wella'r maes hynod bwysig yma.

Prosiect Cynllunio'r Gweithlu - Mae'r prosiect yma wedi ei nodi yng Nghynllun y Cyngor ar gyfer 2023 - 2028 mewn ymateb i heriau recriwtio diweddar; ac eto, bydd sicrhau bod gan y gweithlu a'r gwasanaethau y sgiliau ieithyddol angenrheidiol i gynnig y gwasanaeth gorau i'r cyhoedd yn rhan allweddol o'r gwaith.

Mae'r gwasanaeth Dysgu a Datblygu yn cynnig nifer o gyfleoedd i staff ddysgu a datblygu eu sgiliau i eithyddol, ar lafar ac yn ysgrifenedig. Rydym hefyd wedi bod yn rhan o gynllun ymchwil Arfer, gan Brifysgol Bangor, sydd yn edrych ar newid arferion ieithyddol timau gwaith.

Mae prosiect wedi ei adnabod gan yr adran Economi hefyd sydd yn anelu i roi cefnogaeth i fusnesau a mentrau cymunedol ffynnu, a chefnogi pobl Gwynedd mewn i waith. Mae cynllun Arfor – cynllun rhanbarthol ar draws 4 sir Mon, Gwynedd, Ceredigion a Sir Gaerfyrddin i ddatblygu cynlluniau economaidd sydd hefyd yn rhoi lle blaenllaw i gefnogi defnydd o'r Gymraeg - yn cynnig cefnogaeth ariannol i fusnesau dyfu a datblygu, gyda phwyslais ar fusnesau sydd yn gweithredu yn Gymraeg, sydd eisiau datblygu eu defnydd o'r Gymraeg, ac sydd yn cynnig cyfleoedd gwaith i'r boblogaeth leol.

Mae'r Cyngor hefyd yn rhan o Fwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gwynedd a Môn – lle maent yn cydweithio gyda'r cyrff cyhoeddus eraill er mwyn gwella profiad y cyhoedd wrth ddefnyddio gwasanaethau yn Gymraeg.

Beth arall sydd angen sylw?

- beth fyddwn ni'n gweithio arno neu yn gobeithio rhoi sylw iddo yn ystod cyfnod y strategaeth nesaf?

Mae nifer o wasanaethau yn wynebu heriau recriwtio eithriadol ar hyn o bryd, a bydd yn holl-bwysig bod y Gymraeg yn cael sylw blaenllaw wrth ddatblygu unrhyw gynlluniau recriwtio/datblygu gweithlu a'n bod yn hyrwyddo'r Gymraeg fel sgil, ac yn datblygu dealltwriaeth pobl o bob oed am y galw yn y byd gwaith am sgiliau llafar ac ysgrifenedig.

Byddwn yn treialu cynlluniau o fewn y Cyngor i annog mwy o bobl i ddefnyddio'r Gymraeg wrth ddefnyddio gwasanaethau ar-lein y Cyngor. Byddwn yn edrych ar y ffordd rydym yn cyflwyno gwybodaeth i'r cyhoedd drwy'r wefan a systemau hunan-wasanaeth, er mwyn sicrhau fod yr iaith yn glir a dealladwy ac yn cynyddu'r siawns o ddefnyddio'r Gymraeg yn hytrach na'r Saesneg.

Mae angen gweld mwy o gyrff cyhoeddus yn dilyn esiampl y Cyngor o safbwynt arddel y cynnig rhagweithiol, gwneud defnydd effeithiol o gyfieithu mewn cyfarfodydd a gweithredu yn fewnol drwy gyfrwng y Gymraeg.

Byddwn yn parhau i gydweithio gyda phartneriaid yn y sector cyhoeddus (drwy'r Bwrdd Gwasanaethau), yn ogystal â'r Comisiynydd a Llywodraeth Cymru i weld sut y gallwn ni drosglwyddo rhai o'r arferion da yma i sefydliadau eraill, a hefyd i gydweithio i wella profiadau'r defnyddwyr.

Bydd gwaith cefnogi dysgwyr a datblygu sgiliau'r gweithlu yn parhau o fewn y Cyngor, gyda'r bwriad o sicrhau bod pob aelod o staff yn gweithio tuag at gyrraedd y lefel iaith sydd wedi ei nodi ar gyfer eu swyddi, a bod y sgiliau ysgrifenedig priodol ganddynt i sicrhau bod iaith glir, safonol, a hawdd ei deall yn cael ei defnyddio wrth gyfathrebu a chyflwyno gwasanaethau i'r cyhoedd. Byddwn hefyd yn parhau i gymryd rhan yng Nghynllun Arfer, drwy gyflwyno'r ymyrraeth mewn mwy o dimau, ac hefyd yn datblygu cynlluniau cyfeillio.

Rydym hefyd yn gweld bod angen edrych eto ar y gefnogaeth a'r anogaeth sydd yn cael ei roi i'r sector breifat i ddefnyddio'r Gymraeg, er mwyn sicrhau cymaint â phosib o gyfleoedd i'r trigolion ddefnyddio'r Gymraeg fel rhan o'u bywydau dyddiol. Mae hwn yn faes sydd wedi profi yn anodd cael canlyniadau ynddo dros y blynyddoedd, a bydd adnabod y ffynonellau cefnogaeth allanol cyfredol (megis Comisiynydd y Gymraeg a chynllun Helo Blod) yn bwysig er mwyn gallu symud pethau ymlaen.

Byddwn yn defnyddio unrhyw gyfleoedd sydd ar gael i'r Cyngor, megis drwy ddyfarnu cytundebau caffael a chynnig cymorth ariannol, i ddylanwadu a gosod amodau ieithyddol. Bydd cefnogaeth benodol yn cael ei roi i fusnesau a grwpiau cymunedol drwy grantiau gwedd 2 Cynllun Arfor; ac amodau am ddatblygu defnydd iaith yn cael eu gosod o fewn y broses ymgeisio ac amodau grant. Bydd cynllun Arfor yn rhoi sylwi i fusnesau sydd yn gweithredu yn Gymraeg, sydd eisiau datblygu eu defnydd o'r Gymraeg ac sydd yn cynnig cyfleoedd gwaith i'r boblogaeth leol.

Beth fyddwn ni'n ei fesur?

1. Nifer busnesau sydd yn derbyn cymorth ariannol drwy gynllun Arfor
2. Nifer staff sydd yn derbyn cefnogaeth i ddysgu Gymraeg neu ddatblygu sgiliau
3. Nifer staff sydd yn cymryd rhan mewn cynlluniau cyfeillio/pencampwyr.

Maes gweithredu 4: Iaith y Gymuned

Sylfaen tystiolaeth

– *Ar ba sail ydym ni yn gweld angen i weithredu? Beth ydi'r heriau?*
Beth ydym ni'n ceisio ei gyflawni?

Mae nifer o newidiadau wedi bod yn ein cymdeithas a ffordd o fyw dros y blynyddoedd diwethaf, sydd wedi cael effaith sylweddol ar gymunedau Gwynedd. Rydym yn dal i ddod i ddeall sgil effeithiau cyfnod y pandemig o ran arferion pobl a chyfleoedd cymdeithasu cymunedol, ac mae hefyd angen ystyried bod arferion pobl o ran cymdeithasu ac ymwneud efo'u cymunedau wedi newid.

Mae'r symud graddol dros y ddegawd neu ddwy ddiwethaf o ymwneud o fewn cymunedau daearyddol uniongyrchol (pentrefi a threfi) i gymdeithasu fwy mewn cymunedau o ddiddordeb, neu ar sail gweithgareddau plant, yn golygu ein bod yn edrych ar "gymuned" mewn ffordd eang iawn.

Mae yno hefyd heriau sylweddol i hyfywedd cymunedau daearyddol yn sgil diffyg cyfleoedd cyflogaeth amrywiol a phwysau ar y farchnad dai, sydd yn golygu bod pobl yn gorfod symud i gymunedau eraill er mwyn byw a gweithio. Nid yw'r sefyllfa dai ac allfudo yn broblemau newydd, ond mae teimlad eu bod wedi dwysau yn sgil cyfnod y pandemig.

Mae pryderon ymysg y boblogaeth am y materion hyn, a'r pwysau cynyddol sydd ar gymunedau yn sgil y diwydiant twristiaeth a'r economi llety ymweld, yn golygu bod y Cyngor wedi gorfod cymryd camau i geisio rheoli'r sefyllfa, ac wedi datblygu sawl cynllun strategol sydd yn mynd i'r afael a'r meysydd yma.

Mae'r strategaeth hon yn ceisio edrych y tu hwnt i'r ymyraethau hynny ac ystyried be arall allwn ni ei wneud i gefnogi'r iaith yn ein cymuned ac i annog mwy o bobl i'w defnyddio mewn gwahanol gyd-destunau.

Beth sydd yn cael ei wneud yn barod?

- *prosiectau neu gynlluniau sydd yn rhan o waith y Cyngor neu bartneriaid, sydd eisoes yn cael eu gweithredu, ac a fydd yn cario mlaen i gyfnod y strategaeth nesaf.*

Polisiâu a gwaith strategol perthnasol i'r maes yma:

- Cynllun Economi Ymweld Cynaliadwy
- Cynllun Gweithredu Tai Gwynedd 2020/21 - 2026/27 - cynllun sydd yn mynd i'r afael a'r gwahanol heriau o safbwynt tai yng Ngwynedd, gyda sylw penodol yn cael ei roi i helpu trigolion Gwynedd i fod yn berchen ar gartrefi yn eu cymunedau
- Ardal Ni 2035 – cynhaliwyd gwaith ymgynghori ac ymgysylltu helaeth gyda chymunedau Gwynedd yn ystod 2022 ac mae 13 cynllun adfywio lleol wrthi yn cael eu datblygu ar gyfer arfogi a chefnogi cymunedau Gwynedd dros y 15 mlynedd nesaf.

Rhwng 2023 a 2025 ardaloedd blaenoriaeth Menter iaith Gwynedd fydd Pen Llyn, Bala a Phenllyn a Bangor/ Ogwen/ Y Felinheli. Dewiswyd Pen Llyn fel un ardal blaenoriaeth er mwyn gweithio i sicrhau gwaddol i ymweliad yr Eisteddfod Genedlaethol.

Bydd y fenter iaith yn canolbwyntio ar gefnogi grwpiau, mudiadau, clybiau, cymdeithasau, digwyddiadau a mentrau cymunedol i barhau i weithredu drwy'r Gymraeg ond ar yr un pryd yn rhoi arweiniad ar sut i groesawu newydd ddyfodiaid a hynny heb newid o'r Gymraeg.

Byddant hefyd yn edrych ar ymyraethau i gynyddu defnydd y Gymraeg ymysg plant a phobl ifanc ac yn cydweithio gydag ysgolion a phartneriaid i sicrhau digon o gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg tu mewn a thu allan i'r ysgol.

Yn ogystal a'r gweithgarwch, byddant yn mynd ati i greu ymgyrchoedd fydd gyda negeseuon i holl gynulleidfaoedd amrywiol y sir, megis; pobl o wahanol oeddrannau, pobl gyda gwahanol agweddau at y Gymraeg, pobl gydag amrywiol sgiliau defnyddio'r Gymraeg ayyb. Bydd yr ymgyrchoedd hyn yn canolbwyntio ar newid ymddygiadau fel bod agweddau at y Gymraeg, ac arferion defnyddio'r Gymraeg, yn cryfhau.

O ran blaenoriaethau'r Cyngor yn y maes hwn, byddwn yn cydweithio efo partneriaid y Fforwm Iaith Sirol – Ffermwyr Ifanc, yr Urdd, cynrychiolwyr mentrau cymunedol, er enghraifft – i drafod sut y gallwn gynyddu'r cyfleoedd cymdeithasu cyfrwng Cymraeg yn y gymuned, a sicrhau bod adnoddau yn cael eu targedu mewn unrhyw ardaloedd lle mae diffyg cyfleoedd ar hyn o bryd.

Bydd hefyd angen gweld mwy o gynlluniau cyfeillion a sesiynau sgwrsio er mwyn cynorthwyo a magu hyder dysgwyr i wneud y cam o ddysgu mewn gwersi i ddefnyddio'r iaith yn y gymuned.

Drwy gynlluniau fel Arfor, byddwn yn ceisio cefnogi mwy o fentrau cymunedol i greu gweithgareddau a chynlluniau economaidd fydd yn elwa'r cymunedau eu hunain. Mae nifer o fentrau cymunedol llwyddiannus iawn yng Ngwynedd, ac mae gan y Cyngor rôl allweddol i'w chwarae wrth sicrhau bod cyfleoedd yn cael eu gwasgaru yn gyfartal ar draws y sir, a bod cymunedau eraill yn cael cefnogaeth i ddatblygu mentrau hefyd.

Beth fyddwn ni'n ei fesur?

1. Nifer gweithgareddau wedi eu cynnal gan wasanaethau'r Cyngor a'r fenter iaith ar gyfer gwahanol grwpiau
2. Nifer mentrau cymunedol sydd yn cael eu cefnogi drwy gynlluniau Adfywio ac Economi

5.3 Amcanion a Chamau Gweithredu ar gyfer Creu Amodau Ffaffriol (Thema 3 Cymraeg 2050)

Maes gweithredu 5: Ymchwil a thechnoleg

Sylfaen tystiolaeth

— *Ar ba sail ydym ni yn gweld angen i weithredu? Beth ydi'r heriau?
Beth ydym ni'n ceisio ei gyflawni??*

Mae'r ddau faes yma yn cael eu gosod yn fwriadol gyda'i gilydd gan y bydd datblygiadau ym maes technoleg yn ddibynol i raddau ar ganlyniadau gwaith ymchwil i ddeall arferion pobl.

Mae technoleg yn chwarae rhan gynyddol amlwg yn ein bywydau oll, ac yn datblygu yn sydyn. Mae'n her sylweddol i'r Gymraeg, fel unrhyw iaith leiafrifol, i ddal i fyny efo'r datblygiadau parhaus, ac i ganfod ei le o fewn y byd yma sydd yn cael cymaint o ddylanwad ar fywydau pawb.

Mae lle i gredu bod arferion iaith pobl wrth ymwneud efo technoleg yn wahanol iawn i'w harferion iaith ar lafar ac wyneb yn wyneb hefyd. Mae hyn oherwydd nifer o ffactorau, gan gynnwys:

- bod technoleg, y we ac apiau yn gyffredinol wedi eu datblygu yn Saesneg yn gyntaf a bod pobl wedi mynd i'r arfer ag ymwneud efo technoleg drwy'r Saesneg.
- bod algorithmau peiriannau chwilio a cyfryngau cymdeithasol yn aml yn mynd yn groes i ddewis iaith ac yn golygu bod pobl yn gweld y dewis Saesneg yn gyntaf, hyd yn oed pan fydd dewis iaith Gymraeg ar gael.
- rhwystrau wrth ddatblygu apiau, sydd yn aml yn golygu bod pobl yn gorfod cymryd camau ychwanegol i gael y gwasanaeth Gymraeg

Yn ôl cyfrifiad 2021, mae'r ganran o bobl sydd yn nodi eu bod yn gallu siarad Cymraeg, ond ddim yn darllen nac ysgrifennu Cymraeg yn 5.4% yng Ngwynedd, sydd yn uwch na'r gyfran o 2.3% ar gyfer Cymru gyfan. Mae'r ganran yn cynyddu hyd at 10% mewn rhai ardaloedd o'r sir, sydd yn awgrymu bod gwahaniaeth mawr yn gallu bodoli rhwng defnydd llafar a defnydd ysgrifenedig.

Mae'r gwahanol ddylanwadau ar ddefnydd iaith pobl, ac yn benodol y cynnydd yn nylanwad technoleg ar fywydau pobl, a ffactorau ychwanegol fel effaith y pandemig a'r wasgfa ariannol bresennol ar arferion pobl, yn golygu bod y darlun yn gallu newid mewn cyfnod byr. Mae angen cadw hyn mewn cof wrth gynllunio unrhyw ymyraethau, a hefyd wrth edrych ar y sylfaen tystiolaeth.

Er bod llawer o waith ymchwil yn cael ei wneud yng nghyd-destun y Gymraeg, mae yna nifer o fylchau amlwg hefyd, ac yn benodol felly ymchwil cyfredol am ddewisiadau a defnydd iaith siaradwyr mewn gwahanol gyd-destunau, ac ymchwil sydd yn ein helpu i ddeall natur ein "cymunedau Cymraeg" a sut mae ffactorau megis economi a thwristiaeth yn effeithio yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol ar hyfywedd ieithyddol.

Beth sydd yn cael ei wneud yn barod?

- *prosiectau neu gynlluniau sydd yn rhan o waith y Cyngor neu bartneriaid, sydd eisoes yn cael eu gweithredu, ac a fydd yn cario mlaen i gyfnod y strategaeth nesaf.*

Polisiau a gwaith strategol perthnasol i'r maes yma:

Prosiectau a chynlluniau eraill:

- Prosiect Blaenoriaeth Cynllun Digidol y Cyngor
- Prosiect I5 – prosiect i geisio creu cynnwys digidol yn Gymraeg, yn cael ei arwain gan yr Uned Iaith.
- Gwaith ymchwil ar y cyd efo Prifysgol Bangor:
 - PhD wedi ei gychwyn yn edrych ar arferion pobl wrth ymwneud efo gwasanaethau – er mwyn deall beth sydd yn effeithio ar ddewisiadau a defnydd
 - Gwaith ymchwil sbarduno yn edrych ar y cyswllt rhwng iaith ac economi/twristiaeth

Beth arall sydd angen sylw?

- *beth fyddwn ni'n gweithio arno neu yn gobeithio rhoi sylw iddo yn ystod cyfnod y strategaeth nesaf?*

Mae'r prosiectau sydd wedi eu nodi uchod yn rhai sydd yn parhau i gyfnod y strategaeth nesaf.

Nodwyd yn y strategaeth bresennol bod angen i'r Cyngor edrych ar brosiectau fydd yn annog mwy o bobl i ddefnyddio'r Gymraeg ar y we ac wrth ddefnyddio gwasanaethau digidol y Cyngor, ac ystyried y ffyrdd gorau o gyflwyno'r Gymraeg yn y cyd-destunau hynny er mwyn dylanwadu ar ddefnydd. Bu'r gwaith yma yn araf yn cychwyn, ond mae cynlluniau a gwaith ymchwil ar y gweill gan y Cyngor yn y maes hwn erbyn hyn. Mae cyfnod y pandemig yn sicr wedi cynyddu'r her yma, gyda newidiadau amlwg yn arferion a defnydd pobl o dechnoleg, a hefyd symud gan y Cyngor i ddatblygu mwy o wasanaethau digidol, fel systemau archebu gwasanaethau newydd.

Byddwn yn parhau i ddatblygu'r berthynas gyda'r byd academiaidd, er mwyn adnabod prosiectau ymchwil sydd yn cryfhau ein sylfaen tystiolaeth ac yn ein helpu i gynllunio gwaith fydd yn hybu a gwarchod y Gymraeg yn effeithiol yn y dyfodol.

Byddwn yn ystyried sut y gallwn gydweithio i sefydlu cronfa wybodaeth ac ymchwil ganolog, lle mae posib cael gafael yn rhwydd ar waith ymchwil perthnasol.

Byddwn hefyd yn parhau i godi ymwybyddiaeth am yr apiau cyfrwng Cymraeg sydd ar gael, er mwyn annog pobl i ddefnyddio mwy o Gymraeg ar-lein.

Beth fyddwn ni'n ei fesur?

I. Nifer prosiectau ymchwil sydd wedi eu cynnal gan y Cyngor, neu eu comisiynu gan y Cyngor.

5.4 Monitro a mesur

Bydd y gweithgareddau sydd wedi eu hamlinellu uchod yn llunio'r rhaglen waith ar gyfer y strategaeth. Bydd y rhaglen waith yn cael ei hadolygu yn rheolaidd, a phrosiectau yn cael eu hychwanegu wrth iddynt gael eu hadnabod wrth drafod gydag adrannau a phartneriaid allweddol. Bydd y Strategaeth ei hun yn cael ei hadolygu ar ddiwedd y 5ed flwyddyn, sef y cyfnod a ddynodir gan ofynion Safonau'r Gymraeg, a bydd hynny yn rhoi cyfle i ni addasu blaenoriaethau ac ymateb i amgylchiadau ac anghenion allai godi o fewn y cymunedau.

Mae trefniadau casglu data blynyddol wedi eu sefydlu yn ystod y strategaeth bresennol sydd yn ein galluogi i gasglu gwybodaeth am ddigwyddiadau a gweithgareddau sydd yn cael eu cynnal gan wasanaethau'r Cyngor. Byddwn yn adolygu'r trefniadau hyn wrth sefydlu'r strategaeth newydd, er mwyn gwneud yn siŵr ein bod yn casglu'r data cywir, ac yn cael yr holl wybodaeth sydd ei angen arnom i fesur llwyddiant y strategaeth yn effeithiol.

Mae gan y Pwyllgor laith gyfrifoldeb i fonitro sut mae adrannau'r Cyngor yn gweithredu gofynion y Safonau laith, a sut y maent yn cyfrannu at amcanion y strategaeth yma. Byddwn hefyd yn monitro gweithrediad y rhaglen waith yn flynyddol ac yn cyflwyno adroddiad blynyddol i Gabinet y Cyngor.

gwynedd.llyw.cymru